

Devlet mantığı

Taner Yelkenci

Dolayısıyla, yasaları yapan, juris prudentia veya hukukçuların bilgeliği değil, bizim şu yapay varlığımız devlet ve onun buyruğudur.

Thomas Hobbes¹

Ama yoldaşlar, “hayır, böyle olmaz; buna demokrasinin ihlali denir” dediler. Buharin yoldaş “kutsal bir slogan olan işçi demokrasisi”nden bahsedecek kadar ileri gitti. Bu bizzat kendisinin sözleri. Bu sözleri okuduğumda az daha istavroz çıkarıyordum. (gülüşmeler)

V. İ. Lenin²

Bu yüzden, “demokrasinin krizi” dediğimiz şey insanlar kendi iktidarlarına inanmayı bıraktıkları zaman değil, tam tersine, elitlere, onların yerine bilmesi ve rehber olması gereken elitlere güvenmeyi bıraktıkları zaman; “(asıl) tahtın boş” olduğunu, kararın artık gerçekten onlara ait olduğunu işaret eden endişeyi yaşadıkları zaman ortaya çıkar.

Slavoj Žižek³

1 *Leviathan*, çev. Semih Lim, İstanbul: YKY, 2001, 193.

2 *Devrim Yazıları 4: Kronstadt'tan Parti İçi Muhalefete*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2010, 102.

3 1968, çev. Sabri Gürses, İstanbul: Encore, 2008, 45.

Cesare Ripa'nın *Iconologia* (1603) adlı eserinde yer alan bir alegori 17. yüzyıldan bugüne kadar varlığını muhafaza eden modern devlet mantığını çok güzel tasvir eder.⁴*Ragione di Stato* (devlet aklı ya da hikmet-i hükümet) isimli alegori başında miğfer taşıyan korkusuz ve biraz da umursamaz bir kadını canlandırır. Kadının sol elinin altında bir aslan yer almaktadır. Sağ elde bulunan sopa ise görünüşe göre hızlı bir hareketle çiçek ya da meyve başlarını koparıp uçurmaktadır. Kadının yere kadar uzanan eteği yukarıdan aşağı göz ve kulak resimleriyle teyellenmiş. Sağ ayağın hemen yanı başında, kenara itilmiş halde ya da her an itilip defedilmeye hazır bir kitap durmaktadır. Kitabın başlığı IUS (hukuk).

Bu tasvirde yer alan miğfer ve aslan kolayca tahmin edilebileceği gibi kudrete işaret eder. Sopa soğukkanlı ve acımasız icraatı; göz ve kulak uyanıklığı veya istihbaratı; yerde duran kitap ise hukuki kural ve kaidenin kuvvete tabi oluşunu anlatır. Alegori, bir bütün olarak bakıldığında, Marksistlerin “devlet aygıtı” olarak adlandırdıkları ve çoğu zaman çelik ve demirle karakterize ettikleri yapıyı gösterir.

Bu aygıtın çalışma prensibi alegoriden yaklaşık bir yüzyıl kadar önce *Hükümdar* (1532) adlı eserde açık bir şekilde gösterilmiştir. Niccolò Machiavelli, bu eserde, monarkomaklar tarafından dile getirilen onca itiraza hiç tereddüt etmeden sırt çevirmiş ve yeni siyasi iktidarın (hükümdarın) ahlakla sınırlandırılmayan icra yeteneğine övgüler yağdırmıştır. *Hükümdar*, İtalya'nın dağınık siyasi durumunu toparlamak için katkı sunmaya hevesli bir öğütname, dolayısıyla hayal ve umutla beslenen bir çeşit dava ya da savunmadır. Dava (İtalyan devleti) uğruna her türlü aracı mubah sayan, kurnazca tasarlanmış, cüretkâr ve atak bir savunma... Fakat bu militan dava adamının kaleminden çıkan satırların fanatizmden çok gerçekçi bir siyaset bilimine hayat kazandırdığını kabul etmek gerekir. Zira savunma mistik soyutlamalardan uzak duran bir devlet tahliline dayanır; ortaçağın teolojik

4 Bkz. Albrecht Koschorke; Susanne Lüdemann; Thomas Frank; Ethel Matala de Mazza, *Der Fik-tive Staat: Konstruktionen des politischen Körpers in der Geschichte Europas*, Frankfurt a/M: S. Fischer, 2007, 178; bkz. Nicolas Stockhammer, *Das Prinzip Macht: Die Rationalität politischer Macht bei Thukydides, Machiavelli und Michel Foucault*, Baden-Baden: Nomos, 2009, 175.

ve organolojik hukuki birlik (*Universitas*) tasarımından hiçbir iz yoktur.⁵ Modern devletin başat iki özelliği, yani merkezileşme ve bürokratikleşme, burada kuvvet yoğunlaşması ve iktidar tekniği olarak kavranır.⁶ Çünkü devlet her şeyden önce maddi bir aygıttır; kuvvete yön veren bir siyasi iktidar tekniğidir. Modern devlet, tarihsel olarak siyasi bir teknikten doğmuştur; kuvvet yoğunlaşması, yürütme ve militer/bürokratik memuriyet onun asli özellikleridir; doğası icra ve operasyona (araç ve gerece) dayanır.⁷ Bu durum, Machiavelli'nin ahlak ve siyaseti birbirinden neden ayırmak zorunda kaldığını açıklar. Ayrıca *Ragione di Stato*'da mistik hukuki birliği (*universitas/societas christiana*) temsil eden o kitabın neden ayakaltında gezindiği de daha iyi anlaşılır: Devlet, varlık nedeni ve amacı kendinde bulunan, dolayısıyla özerk bir işleyiş biçimine ve yasalara sahip olan bir aygıttır.⁸ Devlet mantığı, bu özerkliği muhafaza eden stratejik ilkeleriyansıtır. İster tek bir kişinin mutlak iktidarı olsun, ister demokratik cumhuriyet, modern devlet öncelikle bağımsız maddi varlığını sürdürmek için çaba harcar. Bunu da kendi mantığına uygun bir şekilde, yani kuvvet (şiddet) ve baskı uygulayarak, bürokratik olanakları kullanarak ya da teknik ve uzmanlık gerektiren gizli bir siyaset (*arcana imperii*) yürüterek yapar.⁹ Modern siyasal birlik (ulus-devlet), hangi biçime sahip olursa olsun, her şeyden önce kuvvet ve teknikle ilgili bir meseledir. Machiavelli, davayı bu nesnel koşullar üzerinde şekillendirmiş, savunmayı da ona göre yapmıştır.

Modern siyasal iktidarın kuvvet ve icradan oluşan maddi temeli kamu hukukunda da göze çarpar. Jean Bodin'in "egemenlik" tanımını (modern devletin

5 Ortaçağın kilise hukukçuları tarafından yaratılan *Universitas* kavramı, soyut bir bütüne, yani kendi üyelerinin bedensel varlıklarına indirgenemeyen kutsal ve mistik bir bedene (*corpus Christi/corpus mysticum*) işaret etmek amacıyla kullanılmıştır. Ancak bu kavram sadece kilise ve Hıristiyan birliği (*societas christiana*) için geçerli olmaktan çıkmış, zamanla kent ve diğer birlikleri de kuşatır hale gelmiştir. Modern burjuva devlet, son tahlilde, bu kavramsal/ideolojik zemin üzerinde yükselir; kendisini oluşturan bireylerden bağımsız, soyut ve hukuki bir kişiliğe (kutsallığa) sahip olması bunun en açık belirtisidir. Bkz. Koschorke ve diğerleri, *Der Fiktive Staat: Konstruktionen des politischen Körpers in der Geschichte Europas*, 77-81; ayrıca bkz. Cemal Bali Akal, *İktidarın Üç Yüzü*, Ankara: Dost, 1998, 79-82.

6 Rönesans'ın büyük sanatçılarına yol gösteren şey estetikten çok teknik sorunlar olmuştur. Machiavelli bu konuda tipik bir örnek oluşturur. Diplomatik ve siyasi meselelerde ahlaki ya da hukuki temellendirme ile uğraşmaz. Eserleri teknik bir ilgiyle kaleme alınmıştır. Soru hep aynıdır: Başarı nasıl sağlanır? Bir şeyi nasıl yapmak gerekir? Carl Schmitt, *Die Diktatur: Von den Anfängen des modernen Souveränitätsgedankes bis zum proletarischen Klassenkampf*, Berlin: Duncker & Humblot, 2006, 8.

7 Schmitt, *Die Diktatur*, 12.

8 Bkz. Akal, *İktidarın Üç Yüzü*, 61; bkz. Stockhammer, *Das Prinzip Macht*, 140.

9 Bkz. Schmitt, *Die Diktatur*, 12-14 ve 58; ayrıca bkz. Stockhammer, *Das Prinzip Macht*, 178.

hukuki ifadesi)bunu açıkça gösterir: “Egemenlik kavramı, devletin mutlak ve sürekli iktidarını içerir [...] Egemenlik, en yüksek emretme kuvveti anlamına gelir”.¹⁰Bu tanımın politik teolojik karakteri şimdilik bir kenara bırakılabilir.¹¹ Ancak tanımda yer alan “mutlak” ve “en yüksek” kavramları açıklanmalıdır. Bodin’in yönetim ve yargı memurlarını bekçi ve koruyucu olarak adlandırmış olması, ayrıca Roma’daki diktatörleri (geçici süreyle olağanüstü yetkilere sahip olan kişileri) egemen olarak nitelendirmekten özellikle kaçınmış olması, egemenliğin her şeyden önce *bölünemez* ve *devredilemez* bir iktidara işaret ettiğini gösterir. Egemenlik haklarından feragat eden bir devlet düşünülemez. Egemenliğin bu iki temel özelliği, devletin *bağımsız* ve özellikle içerde rakip tanımayan mutlak bir iktidar ya da şiddet tekeline sahip olduğunu gösterir. Dolayısıyla Max Weber’in tanımını küçük bir değişiklikle şöyle aktarmak mümkündür: Modern devlet, meşru fiziksel şiddet kullanma tekeli bünyesinde bulunduran bir aygıttır.¹²Meşru kuvvet ve zor kullanma tekeli (egemenlik) üstün icraat ve teknik kabiliyetle özdeşdir. Asıl olan yürütme kuvveti ve hükümettir. Devletin bu maddi temeli hukuken hiçbir kuvvet tarafından *sınırlanır*lamaz. Hatta kendisi tarafından

10 Jean Bodin, *Über den Staat*, çev. Gottfried Niedhart, Stuttgart: Reclam, 2005, 19.

11 Egemenliği (mutlak ve sürekli iktidarı) modern devletin temeline yerleştiren bu tanımın soyut-hukuki birlik tasarımından beslendiğini görmek hiç de zor değildir. İktidarın sürekliliğine yapılan vurgu, politik birliği (gelişmeye başlayan ulus-devleti) ölümsüz bir kişilikle ya da çürümeyen mistik bir bedenle (*corpus misticum*) bütünleştirir. Devletin ruhu: Soyut giysilere bürünmüş (meşru-laştırılmış) kuvvet ilişkileri. Hükümdarın tanrısal veya doğal hukukla sınırlı olduğunu iddia eden felsefeler sonuç itibarıyla bu ideolojik çerçeve ile uyum içinde durur; egemenliğin ve dolayısıyla en yüksek emretme kuvvetinin (devletin) son tahlilde kutsal bir temele dayandığı kabul edilir. Kamu hukuku bu özelliğiyle politik teolojinin varisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bodin, *Über den Staat*, 26; Akal, *İktidarın Üç Yüzü*, 63 ve 73; Koschorke ve diğerleri, *Der Fiktive Staat: Konstruktionen des politischen Körpers in der Geschichte Europas*, 93-100; Carl Schmitt, *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre der Souveränität*, Berlin: Duncker & Humblot, 1996, 41-55.

12 Bkz. Max Weber, “Politik als Beruf”, *Schriften zur Sozialgeschichte und Politik*, Stuttgart: Reclam, 1997, 272.

bile.¹³ Mutlak iktidar, hukuki düşüncenin mantıksal ve sistematik bir gereğidir. Sınırlı devlet iktidarını (özsınırlamayı) meşru kılmak için çaba sarf eden argümanlar hukuki değil, ahlaki bir temele dayanır.¹⁴

Egemenin yasal düzen içindeki konumuna yakından bakıldığında sınırlandırılmaz devlet iktidarı açık bir şekilde görülebilir. Bodin'in savaş ve barış ilan etmeyi, üst düzey memurları atama ve azletmeyi, para basmayı ve vergi koymayı (yani devletin egemenlikten kaynaklanan hak ve yetkilerini) sonuç itibarıyla egemenin karar ya da emrine dayandırmış olması tesadüf değildir. Egemenliğin temel belirtisi yasa çıkarmaktır. “Yasa [ise] bütün tebaa ve genel maslahatı bağlayan karar/emir verme kuvveti anlamına gelir”.¹⁵ Burada anılan karar ve emir kelimelerini hiç şüphesiz gerçek anlamıyla ele almak gerekir: Normla belirlenmiş ve dolayısıyla sahibini memur haline getiren bir karar değil, aksine özgür iradede doğan, yani koşulsuz ve bu nedenle sınırlandırılmayan gerçek bir karar.¹⁶ Egemen tarafından verilen karar/emir hiçbir yasal mevzuata tabi değildir. Aksine burada kararın bizzat kendisi kurucu irade (nihai atıf noktası) konumunda bulunur. Yani egemen karar vermek suretiyle hukuki düzeni yaratır; koşulsuz buyruğu yasadır.

13 Devletin “söz dinlemeyen” doğasını en iyi fark edenlerden biri de hiç şüphesiz Lenin'di. Sendikalar üzerine yaptığı bir konuşmada bunu açık bir şekilde ifade etmiştir. İşçilerin sınıfsal çıkarını kollayıp gözeten bir devlette işçi sendikalarına ihtiyaç var mıdır? Kapitalistlerin sınıfsal çıkarları üzerine bina edilmiş bir devlette azınlığın (kapitalistlerin) çoğunluğa (emekçilere) uyguladığı sistematik şiddeti ve dolayısıyla işçi sendikalarının varlık sebebini açıklamak kolaydır. Peki ya proletarya diktatörlüğünde? Tartışma bu sorular etrafında yürütülmektedir. Lenin'in ifadesi şöyle: “Parti programımız [...] devletimizin bürokratik çarpıklıklarla malul bir işçi devleti olduğunu göstermektedir [...] Alın size geçiş döneminin gerçekliği. Şimdi, pratikte bu şekle bürünmüş bir devlette sendikaların savunacakları bir şey olmadığını ya da kitlesel düzeyde örgütlenmiş proletaryanın maddi ve manevi çıkarlarını savunurken sendikalar olmadan da idare edebileceğimizi söylemek doğru olur mu? Hayır, bu teorik açıdan çok yanlış bir akıl yürütme tarzıdır [...] Şu an öyle bir devletimiz var ki, proletarya bu devlete karşı kendisini tümüyle örgütlü bir şekilde korumak zorundadır, bizse hem işçileri kendi devletlerine karşı korumak [abç] hem de işçilerin devletimizi korumalarını sağlamak için bu işçi örgütlerinden yararlanmak zorundayız”. Vladimir İ. Lenin, *Devrim Yazıları 4: Kronstadt'tan Parti İçin Muhalefete*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2010, 66-67. Lenin'in bu ifadesi, bürokratik çarpıklıkları ortadan kaldırmış bir işçi devletinde şiddet uygulamayan bir devletle karşı karşıya kalacağımızı ima etmez. Lenin'e göre devletin (şiddetin) varlık sebebi sınıf mücadelesidir. Bu nedenle bürokratik çarpıklıkları ortadan kaldırmış ve dolayısıyla şiddete başvurmaktan vazgeçmiş bir devlet aygıtı düşünmek imkânsızdır. Sınıf mücadelesini ve bürokrasiyi alt etmiş bir devlet aslında sönmeye yüz tutmuş bir devlettir. Lenin'in deyişiyle “siyasal olmayan bir devlet”. Bu gerçekleşene kadar tıpkı her devlet gibi işçi devleti de mutlak iktidar ve fiziksel şiddet kullanma tekeline dayanır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Lenin, *Devlet ve Devrim: Marksist Devlet Öğretisi ve Proletaryanın Devrimdeki Görevleri*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2009.

14 Georg Jellinek, *Allgemeine Staatslehre*, Berlin: O. Häring, 1914, 476.

15 Bodin, *Über den Staat*, 42.

16 Bkz. Schmitt, *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre der Souveränität*, 37-8.

Bodin, hükümdarın sadece pozitif yasalardan değil, sonuçta tanrısal ve doğal yasadan da bağımsız olduğunu ifade etmek zorunda kalarak bunu açıkça gösterir.¹⁷ Sonuç araçsal aklın mutlak hâkimiyetidir. Hükümdarın karar ve emri, kendisini aşan amaçlarla (adaletle) ilgisiz bir konuma sürüklendiğinde, araçlarla (şiddet ve kuvvet-teknikle) yoğrulmuş bir mantığın (hikmet-i hükümetin) ifadesi haline gelir. “Ve adil olanın güçlü olması sağlanamadığı içindir ki güçlü olan adil olan haline getirildi”.¹⁸ Kamu hukuku şiddetle takviye edilmiş bir teknolojidir. Dolayısıyla esası sevk ve idaredir.

Ancak devlet mantığını ilk elde kaba tahakkümle, despotlukla ya da tiranlıkla özdeşleştirmek hiç şüphesiz acemilik olur. Bu basmakalıp eğilim, irade, onay, rıza ve itaat gibi temel siyasi değişkenlerin bağımsız bir akıl yürütmeyle, özgür seçimle ya da kısaca *kendiliğinden* meydana geldiğini varsayar.¹⁹ Halbuki kuvvet ve zihnin ayrılmaz bir bütün meydana getirdiğini göz önünde bulundurmak gerekir. Toplumsal yapı, iktidar ilişkilerinden (farklı düzeyde kuvvet ilişkilerinden) oluşur; bireyin en sıradan davranış kalıpları, jestleri ve hatta en mahrem duygu ve düşünceleri bile bu ilişkiler içinde olgunlaşır.²⁰ Olgunlaşmasını iktidar ilişkilerine (aile, okul, dini kurumlar, mahkeme, parti, basın-yayın vb.) borçlu olmayan tek bir birey dahi yoktur.²¹ Kuvvet biçim kazandırır. Beşeri hayatı oluşturan tüm davranış ve fikirler iktidar ilişkileri içinde şekil alır. Devlet, meşru şiddet kullanma tekeli ve üstün idare yeteneğiyle bu ilişkilerde başat role sahiptir. Dolayısıyla merkezi-siyasi iktidarı aynı zamanda bir düşünce aygıtı olarak da kavramak gerekir. Devlet, icraat ve kuvvet-teknığe dayanan temel vasfıyla ruhlara biçim verir.

Devlet mantığını peşinen despotizmle yaftalayan bir eğilim, modern demokratik örgütlenme biçimine kaynak oluşturan hammaddenin aslında kuvvetle biçimlendirilmiş olduğunu gözden geçirir. Machiavelli'nin taviz

17 Bkz. Bodin, *Über den Staat*, 33.

18 Blaise Pascal'dan aktaran Jacques Derrida, “Yasanın Gücü: Otoritenin Mistik Temeli”, *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, çev. Zeynep Direk, haz. Aykut Çelebi, İstanbul: Metis, 2010, 55.

19 “[P]asifist ve aktivistlerin gösterişli konuşmalarının aksine, şiddetin gerçekten vurucu bir eleştirisini yapmak hiç de öyle kolay değildir [...] Eğer adeta çocuksu bir anarşizm murad edilmiyorsa, bireylere yönelik hiçbir zorlamanın kabul edilmediği ve ‘istenen her şeyin serbest olduğu’ beyanıyla da şiddet eleştirisi yapılmış sayılamaz. Böyle bir düstur [...] gerçekliğe dair her türden anlam üzerine düşünmeyi devre dışı bırakır”. Walter Benjamin, “Şiddetin Eleştirisi Üzerine”, *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, çev. Ece Göztepe, haz. Aykut Çelebi, İstanbul: Metis, 2010, 26.

20 Bkz. Michel Foucault, “İktidar ve Bilgi”, *Seçme Yazılar 4: İktidarın Gözü*, çev. Işık Ergüden, haz. Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı, 2003, 175-6.

21 Bkz. Althusser, “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları: Bir Araştırma İçin Notlar”, *Yeniden Üretim Üzerine*, çev. Işık Ergüden ve Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki, 2006, 372-3.

vermeyen katı merkezîyetçiliği (monarşizmi), aslında aristokratları ve dolayısıyla feodal örgütlenme biçimini (dağınık siyasi yapıyı) tasfiye etmek içindi. *Hükümdar*, modern siyasi birliğe (devlete) zemin oluşturabilecek bir özne yaratmak, yani biçimsiz insan kitlesini “halk” haline getirmek amacıyla kaleme alınmıştır.²² Rousseau’nun bu eseri cumhuriyetçilerin el kitabı olarak nitelendirmesi boşuna değildir.²³ Hükümdarın mutlak iradesi, taviz vermeyen kararlı idaresi, kuvvetle desteklenmiş siyasal teknolojisi, yani toplum mühendisliği, halkçılığın ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak bu tartışmada halka (politik birliğe) dair tüm otantik tasarımları bir kenara bırakmak gerekir. Halk kuvvetle yoğrulmuş bir kavramdır; söz konusu olan “[b]ir ulusun birliğini demir döver gibi şekillendirmek [...] var olan ve kendi biçimine, ulusa, kavuşmaya can atan bir ‘madde’ye ‘biçim vermek’ tir”.²⁴ Yasal düzen, biçim vermenin en önemli araçlarından biridir. Burada yasa, hükümdarın ya da “modern hükümdar”ın²⁵ insanlar arasında kök salmasını mümkün hale getiren etkili bir araçtır. Bu durum “halk egemenliği” ile aslında tam olarak ne kast edildiğini açık bir şekilde gösterir: Halk egemenliği, halkın iktidarda olması değil, (modern) hükümdarın halka dayanmış olması, halkın kendisini hükümdarın sunduğu figürde tanımasıdır.²⁶ Burada esas olan özdeşleşmedir. Devleti demokratik hale getiren şey (modern) hükümdar-halk özdeşliğidir.

Bu durum, liberal parlamentarizmi dışlayan, hatta kendisini açıkça diktatörlük olarak tanımlayan devletlerin nasıl olup da aynı zamanda demokratik olabildiklerini açıklar. Mesela Proletarya Diktatörlüğü: “Proletarya önce burjuvaziyi alaşağı etmeli ve devlet iktidarını *kendisi* için kazanmalı,

22 Bu amaç, hükümdara önerilen yeni ordu teşkilatında bile göze çarpar. Yeni ordunun süvarilerden çok piyade birliklerine dayandırılmış olmasını sadece askeri bir reform olarak düşünmemek gerekir. Amaç, aristokrasinin siyasi işlevini kısıtlamak, köylüleri yığın halinde orduya katmak, kır ve kentın insanlarını piyade sınıfı içinde bir araya getirmek, kısaca halkı yaratmaktır. Burada ordu (siyasi aygıtın meşru şiddet kullanma tekeli) zihinlere etki eden sosyo-politik bir kurum olarak tasarlanmıştır. Bir nevi okul ya da halk eğitim merkezi. Bkz. Althusser, “Machiavelli ve Biz”, *Seçme Yazılar 5: İki Filozof: Machiavelli–Feuerbach*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki, 2010, 129-30; Niccolò Machiavelli’nin ilgili satırları için bkz. *Hükümdar*, çev. Selahattin Bağdatlı, İstanbul: Der, 1999, 71-88; *Söylevler*, çev. Alev Tolga, İstanbul: Say, 2009, 102-3.

23 Jean-Jacques Rousseau, *Toplumsal Sözleşme*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea, 2011, 75.

24 Althusser, “Machiavelli ve Biz”, 25-6.

25 “Machiavelli’nin kitabında kullanıldığı biçimiyle ‘Prens’ kavramını çağdaş siyaset diline çevirmek gerekseydi eğer, bir sıra ayrıma baş vurmak gerekirdi: ‘Prens’ bir Devlet başkanı, bir hükümet başkanı, tersine, bir Devleti elde etmek ya da yeni bir tip Devlet kurmak isteyen bir siyasal önder de olabilirdi. Bu son anlamında ‘Prens’ çağdaş dile ‘siyasal parti’ olarak çevrilebilir”. Antonio Gramsci, *Modern Prens*, çev. Pars Esin, Ankara: Birey ve Toplum, 1984, 171-2.

26 Althusser, “Machiavelli ve Biz”, 151-2.

sonra bu devlet iktidarını, yani proletarya diktatörlüğünü emekçi halkın çoğunluğunun sempatisini kazanmak amacıyla kendi sınıfının bir aracı olarak kullanmalıdır. [...] Sorun [...] demirden bir yönetim sorunudur. Yoksulların en içten teveccühünü kazanmış, kararlı desteğini arkasına almış bir hükümet demir kadar güçlü olmalıdır, çünkü inanılmaz sorunlarla boğuşuyoruz. [...] Dolayısıyla, bu dönemde devletin *yeni bir tarzda* demokrat (yani, proletarya ve genel olarak mülksüzler açısından demokrat) ve *yeni bir tarzda* diktatör (yani, burjuvaziye karşı diktatörlük uygulayan) bir devlet olması kaçınılmazdır”.²⁷ Demokrasi ve diktatörlük kavramlarının burada uyumlu bir şekilde bir arada kullanılmış olması hiçbir çelişki barındırmaz. Aksine, bu ifadeler, taviz vermeyen gerçekçi bir siyasi tahlilin ve açık sözlülüğün ürünüdür. Demokratik özdeşliği tesis etmenin farklı yolları mevcuttur. Bu durum, demokratik örgütlenme biçiminin, aslında kesin bir hedefe sahip olmadığını, dolayısıyla birbirinden farklı pek çok devletle bir araya gelebileceğini gösterir.²⁸ Proleter demokrasi, sosyal demokrasi, radikal demokrasi,

27 Lenin, *Devrim Yazıları 2: Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2010, 176 ve 29; Lenin, *Devlet ve Devrim*, 36; Marksist politik terminolojide diktatörlük kişiye değil, devletin sınıfsal temeline işaret eder (bkz. Otto Kirchheimer, “Marxismus, Diktatur und Organisationsform des Proletariats”, *Funktionen des Staats und der Verfassung: Zehn Analysen*, Frankfurt a/M: Suhrkamp, 1972, ss. 100-1). Buna göre burjuva diktatörlüğü, özel mülkiyet rejimini muhafaza eden, dolayısıyla burjuvazinin sınıfsal çıkarlarını gözetip kollayan bir politik örgütlenme biçimidir. Proletarya diktatörlüğü ise tam tersi, yani mülkiyeti ortadan kaldırır ve böylece proletaryanın sınıfsal çıkarlarına göre şekil alan bir politik örgütlenmedir. Her ikisinin de diktatörlük olarak adlandırılmış olması, sınıfsal temellerine tehdit oluşturabilecek örgütlenmeleri yasaklanmış olmalarından kaynaklanır. Burjuva demokrasilerinde komünist partilerin faaliyetlerine izin verilmesi durumu değiştirmez. Bu partiler, özel mülkiyet rejimini tehdit edebilecek kuvvete eriştiklerinde yasaklanırlar. Aynı şeyi proletarya diktatörlüğü için de söylemek mümkündür. Olağan koşullarda her iki diktatörlük de demokratiktir; sınıfsal temeli tehdit etmemek şartıyla, farklı görüş ve ifadelerine izin verilir. Stalin’in farklı fikir ve ifadeleri bastırması ilk bakışta proletarya diktatörlüğünün demokratik olamayacağını düşündürülebilir. Fakat aksini düşünmek için Ekim Devrimi’nin baş mimarlarından birine kulak vermek yeterli: “Bolşevik partinin iç rejimi *demokratik merkezîyetçilik* yöntemiyle belirlenmişti. Demokrasi ve merkezîyetçilik kavramlarının bir arada kullanılması hiçbir çelişki tanımaz. Parti kendi dışındakilerle arasındaki sınırları çizmeye azami dikkati gösterirken, kendi bünyesine dahil olanların da parti politikasının belirlenmesinde gerçek bir hakka sahip olmalarına özel önem veriyordu [...] Bolşevizmin hiziplerin varlığıyla uzlaşmazlığını ileri süren mevcut doktrin, fiiliyatın yadsınmasıdır. Bu bir çöküş dönemi efsanesidir. Bolşevizmin tarihi gerçekte bir hizip mücadeleleri tarihidir [...] Eğer demokratik Sovyetler günümüze kadar güçlerini ve bağımsızlıklarını, devrimin ilk yıllarındaki düzeyde bir baskı ve şiddete başvurarak koruyor olsaydılar, bu bile bizi yeterince ciddi bir biçimde kaygılandırmalıydı” (Lev Davidoviç Trotskiy, *İhanete Uğrayan Devrim*, çev. Kolektif, İstanbul: Alef, 2006, ss. 130-1 ve 142).

28 Carl Schmitt, *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus*, Berlin: Duncker & Humblot, 1996, 32.

liberal demokrasi, ileri demokrasi, hatta *Führer* demokrasisi.²⁹ Dolayısıyla demokratik-antidemokratik karşıtlığı açıklayıcı olmaktan çok uzaktır. Devletin belirleyici özelliğini, yani meşru şiddet (kuvvet-teknik) kullanma tekelini ihmal eden bir çözümleme, otantik/romantik halk fikrine ve dolayısıyla “demokrasi metafiziğine”³⁰ yenik düşmeye mahkûmdur. Kesin ayırım ve sonuçlara ulaşmayı hedefleyen bir araştırmada asıl mesele insanların iradelelerine biçim veren ve onları bir araya (halk haline) getiren aygıtların kimin elinde bulunduğuudur.

Kaynakça

Akal, Cemal Bali. *İktidarın Üç Yüzü*, Ankara: Dost, 1998.

Althusser, Louis. “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları: Bir Araştırma İçin Notlar”, *Yeniden Üretim Üzerine*, çev. Işık Ergüden ve Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki, 2006.

Althusser, Louis. “Machiavelli ve Biz”, *Seçme Yazılar 5: İki Filozof: Machiavelli–Feuerbach*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki, 2010.

Benjamin, Walter. “Şiddetin Eleştirisi Üzerine”, *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, çev. Ece Göztepe, haz. Aykut Çelebi, İstanbul: Metis, 2010.

Bezci, Bünyamin. *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi: Modern Devletin Müdafası*, İstanbul: Paradigma, 2006.

Bodin, Jean. *Über den Staat*, çev. Gottfried Niedhart, Stuttgart: Reclam, 2005.

Derrida, Jacques. “Yasanın Gücü: Otoritenin Mistik Temeli”, *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, çev. Zeynep Direk, haz. Aykut Çelebi, İstanbul: Metis, 2010.

Foucault, Michel. “İktidar ve Bilgi”, *Seçme Yazılar 4: İktidarın Gözü*, çev. Işık Ergüden, haz. Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı, 2003.

Gramsci, Antonio. *Modern Prens*, çev. Pars Esin, Ankara: Birey ve Toplum, 1984.

Jellinek, Georg. *Allgemeine Staatslehre*, Berlin: O. Häring, 1914.

Kirchheimer, Otto. “Marxismus, Diktatur und Organisationsform des Proletariats”, *Funktionen des Staats und der Verfassung: Zehn Analysen*, Frankfurt a/M: Suhrkamp, 1972.

Koschorke, Albrecht. Lüdemann, Susanne; Frank, Thomas; de Mazza, Ethel Matala. *Der Fiktive Staat: Konstruktionen des politischen Körpers in der Geschichte Europas*, Frankfurt a/M: S. Fischer, 2007.

Lenin, Vladimir İ. *Devlet ve Devrim: Marksist Devlet Öğretisi ve Proletaryanın*

29 Bkz. Bünyamin Bezci, *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi: Modern Devletin Müdafası*, İstanbul: Paradigma, 2006, 29.

30 Leon Trotskiy, *Terörizm ve Komünizm*, çev. Onur Koyunlu, Ankara: Epos, 2009, 96.

Devrimci Marksizm

Devrimdeki Görevleri, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2009.

Lenin, Vladimir İ. *Devrim Yazıları 2: Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2010.

Lenin, Vladimir İ. *Devrim Yazıları 4: Kronstadt'tan Parti İçeri Muhalefete*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2010.

Machiavelli, Niccolò. *Hükümdar*, çev. Selahattin Bağdatlı, İstanbul: Der, 1999.

Machiavelli, Niccolò. *Söylevler*, çev. Alev Tolga, İstanbul: Say, 2009.

Rousseau, Jean-Jacques. *Toplumsal Sözleşme*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea, 2011.

Schmitt, Carl. *Die Diktatur: Von den Anfängen des modernen Souveränitätsgedankes bis zum proletarischen Klassenkampf*, Berlin: Duncker & Humblot, 2006.

Schmitt, Carl. *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus*, Berlin: Duncker & Humblot, 1996.

Schmitt, Carl. *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre der Souveränität*, Berlin: Duncker & Humblot, 1996.

Stockhammer, Nicolas. *Das Prinzip Macht: Die Rationalität politischer Macht bei Thukydides, Machiavelli und Michel Foucault*, Baden-Baden: Nomos, 2009.

Trotsky, Lev Davidoviç. *İhanete Uğrayan Devrim*, çev. Kolektif, İstanbul: Alef, 2006.

Trotsky, Lev Davidoviç. *Terörizm ve Komünizm*, çev. Onur Koyunlu, Ankara: Epos, 2009.

Weber, Max. "Politik als Beruf", *Schriften zur Sozialgeschichte und Politik*, Stuttgart: Reclam, 1997.